

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/85>

ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

GUARANTEES OF SOCIAL PROTECTION OF POLICE OFFICERS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL LAW

Бахчев К.В., к.ю.н.,
декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена актуальній темі сьогодення – гарантіям соціального захисту поліцейських в умовах дії воєнного стану.

В роботі здійснено огляд теоретичної складової гарантії соціального захисту поліцейського. Запропоновано визначення поняття «соціальний захист поліцейських». Виділені види соціальних гарантії поліцейських. Особливо акцентована увага на додаткових гарантіях соціального захисту поліцейських, які діють у період воєнного стану.

Автор виділяє особливості соціального захисту поліцейських в умовах дії воєнного стану: динамічний характер норм, які визначають гарантії соціального захисту поліцейських під час воєнного стану; напрацювання механізмів реалізації цих гарантії вже в період дії воєнного стану; подолання колізій норм права шляхом залучення судової гілки влади; залучення волонтерського руху для матеріального забезпечення поліцейських, які фактично мають перебувати на державному утриманні; активізація правозахисного руху поліцейських; залишення без уваги законодавця адаптації положень щодо соціального захисту сімей поліцейських в період воєнного стану.

Визначені проблемні питання, які виникають під час реалізації вказаних гарантії. Розкрито сутність проблеми реалізації механізму забезпечення додатковим грошовим забезпеченням поліцейських Служби судової охорони та тих, що відряджені до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Особливо автор звертає увагу на проблеми медичного забезпечення поліцейських у тому числі під час дії воєнного стану.

Як результат дослідження, запропоновані пріоритетні напрямки удосконалення правової основи, що визначає гарантії соціального захисту поліцейських. Автор пропонує розробити алгоритм обчислення грошового забезпечення поліцейських, використовуючи динамічну категорію (прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата або неоподаткований мінімум доходів громадян). Висвітлене авторське бачення змін до законодавства щодо організації та порядку надання поліцейським пільг на оплату житлово-комунальних послуг. Вкотре наголошено на дотриманні норм тривалості робочого часу поліцейських. Приділена увага деяким аспектам соціального захисту сімей поліцейських в період воєнного стану. Запропоновано доповнити перелік соціальних гарантії таким видом, як обов'язкове психологічне забезпечення поліцейських.

Ключові слова: соціальний захист, поліцейський, воєнний стан, гарантії, грошове забезпечення, медичне забезпечення, житлове забезпечення, психологічне забезпечення.

The article is devoted to the actual topic of today – guarantees of social protection of policemen in the conditions of martial law.

The paper reviews the theoretical component of guarantees of social protection of a police officer. The proposed definition of the concept of «social protection of police officers». Selected types of social guarantees of police officers. Special attention is paid to additional guarantees of social protection of police officers operating during martial law.

The author highlights the peculiarities of the social protection of policemen in the conditions of martial law: the dynamic nature of the norms that determine the guarantees of social protection of policemen during martial law; development of mechanisms for the implementation of these guarantees already during the period of martial law; overcoming conflicts of legal norms by involving the judicial branch of government; the involvement of the volunteer movement for the material support of police officers who actually have to be on state support; activation of the human rights movement of police officers; neglecting the legislator's attention to the adaptation of the provisions on social protection of policemen's families during the period of martial law.

Problematic issues that arise during the implementation of the specified guarantees are identified. The essence of the problem of implementation of the mechanism of providing additional financial support to policemen of the Court Security Service and those assigned to higher education institutions with specific training conditions has been revealed. Separately, the author draws attention to the problems of medical care for police officers, including during martial law.

As a result of the study, priority directions for improving the legal framework defining the guarantees of social protection of police officers are proposed. The author proposes to develop an algorithm for calculating the monetary support of police officers using a dynamic category (living wage, minimum wage or tax-free minimum income of citizens). The author's vision of changes to the legislation regarding the organization and procedure of granting benefits to policemen for the payment of housing and communal services is highlighted. Compliance with the norms of the length of working hours of police officers was once again emphasized. Attention is paid to some aspects of social protection of policemen's families during the period of martial law. It is proposed to add to the list of social guarantees such as mandatory psychological support for police officers.

Key words: social security, police, martial law, guarantees, financial security, medical security, housing security, psychological support.

Актуальність теми. Соціальний захист поліцейських постійно був наріжним каменем в суспільній дискусії. Громада не завжди підтримувала ініціативи щодо підвищення нормативів соціального захисту поліцейських, а механізм реалізації вже встановлених соціальних гарантії потребував удосконалення та спрощення. Між тим повномасштабний збройний конфлікт між російською федерацією та Україною

показав значущість силових структур для держави в цілому та кожного окремого громадянина зокрема. Однак додаткове надання соціальних гарантії поліцейським, особливо у період воєнного стану, дотепер залишається дискусійним питанням, що постійно обговорюється у колах науковців, законодавців, управлінців, а також серед громадськості, що обумовлює актуальність обраної тематики дослідження.

Постановка проблеми. Забезпечення державою гарантій соціального захисту поліцейських в період дії воєнного стану залишається відкритим питанням з огляду на практику їх реалізації, що дає нам підстави стверджувати про неспроможність у повному обсязі задовільнити всі потреби поліцейських. У зв'язку з цим постає питання удосконалення механізму реалізації соціальних гарантій поліцейського в умовах дії воєнного стану.

Стан дослідження проблеми. Проблеми соціального захисту співробітників Національної поліції регулярно були предметом дослідження вітчизняних вчених різних галузей права: адміністративного, трудового, конституційного. Теоретичні аспекти права людини на соціальний захист досліджували В. Бабкін, Н. Болотіна, Н. Борецька, тощо.

Особливості правового регулювання соціального захисту поліцейського вивчали Х. Босак, К. Бугайчук, Л. Денісова, О. Кісіль та інші. У своїх дисертаційних дослідженнях Д. Марусевич та О. Клипа безпосередньо вивчали засади адміністративно-правового регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України. Окремим аспектам соціального захисту поліцейських також присвячені роботи Н. Вапнярчука, А. Іваніци, М. Іншина, Л. Князькової, І. Дрок, О. Лавріненка, Б. Логвиненка, К. Мельника, О. Музичука, В. Поливанюка та багатьох інших.

З урахуванням новел законодавства та надзвичайних обставин, які з'явилися під час дії воєнного стану, вважаємо за потрібне додатково дослідити гарантії соціального захисту поліцейських, адже подібних досліджень монографічного характеру не проводилося в Україні.

Мета написання наукової статті – дослідити гарантії соціального захисту поліцейських в умовах дії воєнного стану та запропонувати напрямки їх удосконалення. Для досягнення поставленої мети пропонуємо виконати наступні завдання:

- огляд теоретичної складової гарантій соціального захисту поліцейського;
- виділення особливостей соціального захисту поліцейських в умовах дії воєнного стану;
- визначення проблемних питань, які виникають під час реалізації вказаних гарантій;
- запропонувати пріоритетні напрямки удосконалення правової основи, що визначає гарантії соціального захисту поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист поліцейських є складовою внутрішньо-організаційної діяльності Національної поліції, а основним суб'єктом забезпечення такого захисту є Національна поліція, як орган державної влади, та держава в цілому.

Підтримуючи позицію Д. Марусевича щодо неоднозначного тлумачення поняття соціального захисту серед науковців [1], узагальнюючи думки інших фахівців у даній галузі, у даному науковому дослідженні під соціальним захистом поліцейських будемо розуміти сукупність гарантій законодавчо-встановлених прав і свобод поліцейського, наданих йому відповідно до правового статусу в суспільстві.

Законодавчо визначеними являються такі види соціальних гарантій поліцейського [2]: грошове забезпечення; одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського; відпустка; медичне забезпечення; житлове забезпечення; пенсійне забезпечення; соціальна підтримка членів сім'ї поліцейського.

Усі названі гарантії соціального забезпечення поліцейських зберігаються за ними як у мирний час, так і під час введення воєнного стану. Однак на законодавчому рівні до того ж визначені в межах соціального захисту додаткові гарантії для поліцейських, пов'язані із особливостями несення служби поліцейськими, специфікою виконуваних завдань, додатковою винагородою за виконувану

роботу, додатковими гарантіями медичного забезпечення та багато іншого.

Узагальнюючи нормативно-правові положення, які регламентують соціальний захист поліцейських в умовах дії воєнного стану, можемо виділити такі додаткові гарантії, які прийняті та діють в цей період: додаткова винагорода поліцейським на період дії воєнного стану; відстрочка від призову на строкову службу поліцейським, які перебувають у призовному віці, на строк проходження служби в Національній поліції; безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності, тощо.

Враховуючи думки фахівців з даного питання, а також вимоги сучасності, можемо запропонувати виділити такі особливості соціального захисту поліцейських в умовах дії воєнного стану: динамічний характер норм, які визначають гарантії соціального захисту поліцейських під час воєнного стану; напрацювання механізмів реалізації цих гарантій вже в період дії воєнного стану; подолання колізій норм права шляхом залучення судової гілки влади; залучення волонтерського руху для матеріального забезпечення поліцейських, які фактично мають перебувати на державному утриманні; активізація правозахисного руху поліцейських; залишення без уваги законодавця адаптації положень щодо соціального захисту сімей поліцейських в період воєнного стану.

Не претендуючи на істину в останній інстанції, хочемо наголосити, що дія військового стану ще не завершена, тому ці особливості характерні на момент подання до публікації статті. Вони можуть трансформуватися та удосконалюватися за рахунок новел законодавства, практики його застосування, умовиводів вчених, які досліджують даний вектор наукових інтересів.

Водночас маємо наголосити на тих проблемних моментах, які виявляються в процесі реалізації гарантій соціального захисту поліцейських в умовах воєнного стану.

Неоднозначним, на наш погляд, видається механізм забезпечення додатковим грошовим забезпеченням поліцейських Служби судової охорони та тих, що відряджені до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Невизначеність позиції нормотворців та практиків спонукала до громадської дискусії у даному правовому полі, а також залучення судових органів тлумачення діючих норм права та вирішення правової позиції органів Національної поліції відповідно до принципу верховенства права.

Зокрема, після сімох місяців судових засідань, починаючи з судів першої інстанції та завершуючи рішенням Верховного Суду, прийнято рішення по зразковій справі, яке у повному обсязі задовільнило вимоги позивача – співробітника Служби судової охорони. Згідно цього рішення визнано протиправною бездіяльністю Територіального управління у Закарпатській області щодо ненарахування і невиконання позивачеві з 24 лютого 2022 року додаткової винагороди, передбаченої постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [7].

Залишається невизначеним дотепер питання виплати додаткової грошової допомоги поліцейським, відрядженим до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. До липня 2022 року місяця такі особи отримували такий вид додаткової винагороди, а після – ні. Рішення адміністративних судів першої інстанції відносно таких закладів, подані визначеними категоріями поліцейських, були не одностайні.

Одні судді частково задовольняють частково подані позови, визнаючи протиправною бездіяльністю Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ щодо не нарахування та не виплати позивачеві додатко-

вої винагороди у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28.02.2022 р. №168 [8; 9].

Позиція інших суддів полягає у тому, щоб зупинити провадження у справі до набрання чинності рішенням Верховного Суду у зразковій адміністративній справі № 260/3564/22 (Пз/990/4/22) [10]. Тобто у справі, яка 06.04.2023 фактично вирішена на користь позивачів [7].

Третім варіантом вирішення даної категорії справ є повна відмова в задоволенні позову [11].

Апеляційні скарги у справах, позивачами в яких є поліцейські, відряджені для проходження служби до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, як з боку позивачів, так і з боку відповідачів, розглядаються дотепер. Рішення Верховного Суду саме за цією категорією справ ще не винесено. З огляду на сказане, вважаємо дискусійним питанням дотримання такої гарантії соціального захисту в період дії воєнного стану, як виплата додаткової винагороди поліцейським.

Ще одним неоднозначним питанням в контексті гарантій соціального захисту поліцейських під час воєнного стану є медичне забезпечення. Неодноразово вчені України наголошували на тому, що запровадження під час дії режиму воєнного стану гарантій безкоштовного медичного забезпечення поліцейським в закладах охорони здоров'я України за будь-якої форми власності має позитивний вплив на адміністративно-правовий статус поліцейських в цілому [5; 6]. Однак, в засобах масової інформації на регулярній основі відбуваються збори коштів для лікування та реабілітації, як військовослужбовців, так і поліцейських [12]. Такі волонтерські ініціативи дають підстави вважати, що дотримання вказаної гарантії відбувається не у повному обсязі або з порушенням встановлених норм. Саме тому варто ще раз проконтролювати керівникам відповідних органів та підрозділів Національної поліції стан дотримання такого виду соціальної гарантії.

Крім того, залишається відкритим питання загальнообов'язкового державного страхування поліцейських, що неодноразово ставилося фахівцями галузі права [4; 6]. Врегулювання даного питання на державному рівні сприятиме встановленню автоматичного механізму виплати компенсацій поліцейським у разі отримання ними або членами їх сімей шкоди здоров'ю (фізичному або психологічному) в наслідок виконання службових обов'язків, збройного конфлікту, нещасного випадку, стихійного лиха, тощо.

Не зважаючи на те, що додатково на час дії воєнного стану для поліцейських встановлені соціальні гарантії, маємо акцентувати увагу на тому, які ми можемо запропонувати пріоритетні напрямки їх розширення та удосконалення.

Першою гарантією соціального захисту поліцейських є грошове забезпечення. Саме тому першим напрямком удосконалення соціального забезпечення вважаємо перегляд впорядкування положень законодавства у даному напрямку. Акцент має робитися не на конкретних сумах під час визначення загальної суми грошового утримання, а у обчисленні будь-якого виду грошового забезпечення з огляду на прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату або неоподаткований мінімум доходів громадян, тобто на динамічну категорію, яка змінюється щороку. Таку ж категорію пропонуємо застосовувати під час визначення додаткової винагороди поліцейським під час воєнного стану та в інших подібних випадках. Таким чином можемо уникнути періодичної тяганини зі зміною внаслідок інфляції та інших подій, а також забезпечити поліцейським стабільний та достойний рівень життя.

Другим напрямком, на якому ми зосередимо увагу, є встановлення системи пільг для поліцейських, зокрема

пільги на оплату житлово-комунальних послуг у період дії воєнного стану та у мирний час. Це не нова позиція [4], однак її реалізація сприятиме підвищенню статусу поліцейського в суспільстві. На сьогодні такі пільги надаються лише тим поліцейським, які мають статус учасника бойових дій. Ми наголошуємо на тому, що набуття статусу поліцейського вже має передбачати отримання такої соціальної гарантії, як пільги на оплату житлово-комунальних послуг. Градація у відсотковому відношенні може бути з урахуванням набуття інших статусів (пенсіонер, ветеран, учасник бойових дій, постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи, вдова, тощо). Відповідні зміни мають бути внесені до Закону України «Про Національну поліцію». Більш детальну регламентацію законодавчих положень пропонуємо викласти в окремому відомчому наказі МВС України, наприклад, «Про затвердження Інструкції про організацію та порядок надання поліцейським пільг на оплату житлово-комунальних послуг».

По-третє, задекларована в Законі України «Про Національну поліцію» тривалість робочого часу має відповідати фактично виконуваний роботі поліцейськими. Вироблення системи контролю за дотриманням вимог тривалості робочого дня; запровадження механізму компенсацій за перевищення встановлених норм праці; організація роботи територіальних органів Національної поліції так, щоб забезпечити принцип цілодобового несення служби поліцейськими та дотримати норми тривалості робочого часу та інші аспекти – це пріоритет для подальшого удосконалення соціального забезпечення поліцейських на шляху до європейської та світової спільності.

Четвертим напрямком, який заслуговує на увагу, це соціальний захист сімей поліцейських в період воєнного стану. Поліцейські у такий період більше часу перебувають на службі, іноді цілодобово, тому надання соціальних гарантій таким сім'ям має бути пріоритетом соціальної політики. Прикладом може бути надання евакуаційного транспорту для таких сімей; надання їм тимчасового житла в регіоні, до якого виїхала родина; надання допомоги у влаштування дітей поліцейських до закладів освіти та дошкільних закладів, тощо. До цього напрямку також можемо віднести надання соціальної допомоги дітям поліцейських, які не проживають з ними в наслідок розлучення батьків. Тут може бути той самий пакет допомоги, як і у попередньому випадку, адже діти при розлученні не втрачають свого статусу. В контексті сказаного окремо хотіли би зупинити увагу на вирахованні аліментів від поліцейських, які офіційно виплачуються. Вважаємо за доцільне здійснювати такі обчислення з урахуванням усіх додаткових виплат, які отримують поліцейські (додаткова винагорода у період воєнного стану, матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань, матеріальна допомога для оздоровлення, та інші види разових або систематичних виплат від держави). Частка аліментів у всіх виплатах визначатиметься в відсотках згідно чинного законодавства. Таким чином права дитини поліцейського на гідний рівень життя будуть забезпечені більш надійно та справедливо.

І наостанок, пропонуємо доповнити перелік соціальних гарантій таким видом, як обов'язкове психологічне забезпечення поліцейських. У складі органів Національної поліції діють підрозділи психологічного забезпечення, проте мова йде про обов'язковість проходження психологічних сесій регулярно впродовж служби в поліції. Окремо хочемо наголосити на важливості обов'язкового психологічного забезпечення перед виконанням складних службових завдань, наприклад, в зоні деокупованих територій, а також після їх виконання. В умовах дії воєнного стану вважаємо за потрібно виділення конкретних видів обов'язкових психологічних програм: після повернення з деокупованих територій та перед контактом з сім'єю;

у випадку отримання поранення в наслідок збройного конфлікту; у випадку виявлення ознак посттравматичного синдрому у поліцейського; поліцейський- свідок масової гибелі побратимів; та інші.

Висновок. В роботі піднятий великий спектр питань, які потребують подальшого теоретичного обґрунтування

та вирішення у практичній площині. Вирішення визначених нами питань сприятиме престижності професії поліцейського, мотивуватиме поліцейських до старанного виконання поставлених завдань, підвищить рівень безпеки в державі, що за обставин сьогодення є важливим та актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марусевич Д. О. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських : дис. доктора філософії : 081- право / Марусевич Дмитро Олександрович. Київ, 2021. 236 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>
4. Бугайчук К.Л. Правове регулювання підвищення рівня соціального захисту поліцейських. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11 квіт. 2019 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2019. С. 59–61.
5. Поливанюк В.Д., Король К.С. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 444–446.
6. Дрок І.С. Кадрова політика Національної поліції в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Серія Право. Випуск 70. С. 318–323. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.50>
7. Рішення Верховного Суду від 06.04.2023 № Пз/990/4/22 (Справа № 260/3564/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110064913>
8. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 30.03.2023 у справі № 160/17998/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110257043>
9. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 07.03.2023 у справі № 160/17989/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109428158>
10. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 21.11.2022 у справі № 160/18006/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107413538>
11. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 06.02.2023 у справі № 160/18004/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108799108>
12. Тяжкопораненим черкаським поліцейським, які підірвалися на міні, збирають допомогу. URL: <https://procherk.info/news/7-cherkassy/107098-tjazhkoporanenim-cherkaskim-politsejskim-jaki-pidirvalisja-na-mini-zbirajut-dopomogu>